

Nr 319.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående tillgodoräknande i vissa fall av tjänsteplikt för rätt till hemortslön m. m.; given Stockholms slott den 11 maj 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till förordning angående tillgodoräknande i vissa fall av tjänsteplikt för rätt till hemortslön m. m.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Förslag
till
Förordning
angående tillgodoräknande i vissa fall av tjänsteplikt för rätt till
hemortslön m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Om värnpliktig på grund av åläggande jämlikt 1 § kungörelsen den 13 november 1942 (nr 878) om tjänsteplikt för män, födda år 1923, utfört arbete, skall hans rätt till hemortslön enligt 20 § krigsfamiljebidragsförordningen ävensom till höjning av hemortslönen inträda tidigare än eljest. Har den värnpliktige fullgjort eller har honom tillgodoräknats hela den arbetsprestation, som enligt statens arbetsmarknadskommissions föreskrifter för tillämpning av sagda kungörelse ålagts honom, inträder nämnda rätt nittio dagar tidigare. Har sagda prestation endast delvis fullgjorts eller tillgodoräknats, skall rätten inträda en dag tidigare för varje fullgjord eller tillgodoräknad nittiondedel av prestationen.

2 §.

Närmare föreskrifter för tillämpning av denna förordning meddelas av Kungl. Maj:t eller, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande, av statens arbetsmarknadskommission i samråd med centrala värnpliktsbyrån.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, men skall tillämpas även för tid dessförinnan.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 11 maj 1945.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet samt statsrådet Erlander anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, fråga om tillgodoräknande i vissa fall av fullgjord tjänsteplikt för rätt till hemortslön m. m. och anför därvid följande.

Enligt 20 § *krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521)* äger värnpliktig, vilken uppbär avlöning enligt krigsavlöningsreglementet, efter en tjänstgöringstid om sammanlagt 90 dagar uppbära hemortslön med en krona för dag. Sedan tjänstgöringen varat 360 dagar, höjes hemortslönen till en krona 50 öre för dag och efter 540 dagars tjänstgöring till två kronor för dag. Såsom tjänstgöringstid räknas allenast krigs-(beredskaps-)tjänstgöring. Innan den värnpliktige får räkna sig dylik tjänstgöring till godo för rätt till hemortslön, måste han ha fullgjort tjänstgöring av viss varaktighet, bestämd med hänsyn till honom enligt fredsbestämmelser åliggande tjänstgöring. Vissa särskilda bestämmelser gälla beträffande värnpliktiga, som fullgöra tjänstgöring efter eget åtagande och beträffande värnpliktiga, som tidigare innehaft fast anställning, m. fl. Hemortslönen, vilken helt utgår av statsmedel, utbetalas av de kommunala familjebidragsnämnderna, efter ansökan av den värnpliktige, vars i ansökningen lämnade tjänstgöringsuppgifter granskas och bestrykas av vederbörande truppregistreringsmyndighet.

För de av nu ifrågavarande värnpliktiga, som icke äro vapenfria, är den tid, som skall anses motsvara fredstjänstgöring, bestämd till 360 dagar. Dessa värnpliktiga äro således berättigade till hemortslön från och med 91:a dagen av därefter fullgjord beredskapstjänstgöring, d. v. s. från och med 451:a tjänstgöringsdagen. För de vapenfria värnpliktiga utgör den tjänstgöringstid, som anses motsvara fredstjänstgöring, 480 dagar, varför sådan värnpliktig är berättigad till hemortslön från och med 571:a tjänstgöringsdagen.

Genom *kungörelsen den 13 november 1942 (nr 878) om tjänsteplikt för män, födda år 1923*, ålades varje svensk man, född nämnda år, att enligt föreskrifter av statens arbetsmarknadskommission antaga och utföra sådant arbete i skogsbruk eller torvhantering, som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgäve. Beträffande undantag från tjänsteplikt hänvisade kungörelsen till 18 § lagen den 30 september 1939 (nr 934) om tjänsteplikt.

Av arbetsmarknadskommissionen utfärdade *tillämpningsbestämmelser* för fullgörande av ifrågavarande tjänsteplikt inneburo i huvudsak följande. Tjänsteplikten kunde fullgöras genom skogsavverkning (huggning), skogskörslor eller arbete i torvhanteringen. Från tjänstepliktens fullgörande undantogs skogsarbetare, vilken styrkte, att han fullgjort den arbetsprestation, som skulle ålegat honom vid uttagning till skogsavverkning. Tjänstepliktig, som frivilligt anmälde sig i förväg för tjänstepliktens fullgörande, premierades genom att han togs i anspråk i mindre omfattning än den tvångsvis uttagne. Då tjänsteplikten fullgjordes genom avverkningsarbete utmättes den prestation, som skulle fullgöras, i beräknad arbetsinkomst.

Tjänstepliktig, som uttogs till avverkning, skulle fullgöra en arbetsprestation motsvarande en sammanlagd arbetsinkomst, utgörande, om arbetet utfördes i Götaland eller Svealand undantaget Dalarne (södra området) 550 kronor, samt om arbetet utfördes i Dalarne eller Norrland (norra området) 600 kronor. Vid skogsarbete ovan arbetskraft beräknades kunna utföra dylik arbetsprestation på omkring fyra månader.

Vid bedömandet av den arbetsprestation, som en viss arbetsinkomst skulle anses motsvara, tillämpades prissättningen i de i berörda landsdelar gällande kollektiv- eller motsvarande avtal mellan å ena sidan domänverket eller de större arbetsgivarorganisationerna och å andra sidan de större arbetstagarorganisationerna.

För den, som frivilligt fullgjorde sin tjänsteplikt i förväg, var den föreskrivna prestationen omkring 25 % lägre än då tjänsteplikten uttogs tvångsvis. Den frivillige hade sålunda att utföra en avverkning, motsvarande en sammanlagd arbetsinkomst av inom södra området minst 400 kronor och inom norra området minst 450 kronor. Normalt beräknades dylik arbetsprestation medhinnas på omkring tre månader av en vid skogsarbete ovan person.

Då tjänsteplikten fullgjordes genom skogskörslor beräknades prestationen i kördagsverken. För varje utfört kördagsverke tillgodoräknades den tvångsvis uttagne en hundradel och den frivillige en sjuttiofemtedel av den prestation, som skulle ålegat vederbörande, därest tjänsteplikten fullgjorts genom avverkning.

Arbete inom torvhanteringen förekom endast efter tvångsuttagning. Vid dylikt arbete skulle arbetsprestationen motsvara en arbetsinkomst av i regel 800 kronor enligt gällande kollektivavtal. Dylikt arbete beräknades normalt medhinnas på omkring fyra månader.

Tjänstepliktig, som under fullgörande av tjänsteplikt skadats till följd av olycksfall eller eljest ådragit sig sjukdom, erhöll, därest ersättning icke utgick enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete eller lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, ersättning enligt förordningen den 21 april 1943 (nr 183) om ersättning i vissa fall i anledning av kroppsskada, ådragen under fullgörande av tjänsteplikt. Enligt någon av nämnda lagar eller förordningen den 21 april 1943 utgående ersättning likställdes vid bedömandet av fullgjord arbetsprestation med en arbetsinkomst till motsvarande belopp.

I fråga om principerna för tjänstepliktens utmätande må erinras därom, att

vid avverkningsarbete måttenhet icke ansågs böra läggas till grund med hänsyn till att avverkningen omfattade olika sortiment samt att vid avverkningen förekommo varierande svårighetsmoment, vilka enligt kollektivavtalen kompenserades genom s. k. svårighetstillägg. Arbete inom torvhanteringen ansågs böra bedömas enligt i princip samma grunder.

Den omfattning, i vilken tjänsteplikten fullgjorts, framgår av följande sammanställning.

	Antal
I. Tjänstepliktiga, som helt fullgjort tjänsteplikten	
a) efter frivillig anmälan till avverkning	17 878
b) efter tvångsuttagning	11 993
II. Tjänstepliktiga, som delvis fullgjort tjänsteplikten	8 064
III. Tjänstepliktiga, som icke fullgjort någon tjänsteplikt	7 179
IV. Befriade från tjänsteplikt	3 847
V. Skogsarbetare, undantagna från tjänsteplikt	2 749
Summa	51 710

I skrivelse den 30 april 1945 har *statens arbetsmarknadskommission* anfört i huvudsak följande.

Fråga har tidigare varit uppe, att värnpliktiga, som haft att fullgöra tjänsteplikt, borde få räkna sig denna tillgodo på så sätt, att den beredskapstjänstgöring av sex månaders längd, som de i likhet med närmast äldre värnpliktiga beräknas få fullgöra i anslutning till av dem fullgjord första tjänstgöring (motsvarande tjänstgöring), förkortades.

Även om skäl för en förkortning av beredskapstjänstgöringen ansetts föreligga, har beredskapslägets utveckling likväl utgjort hinder för ett tillgodoräknande av den fullgjorda tjänsteplikten genom dylik förkortning. Detta framgår närmare av ett av chefen för försvarsdepartementet i riksdagens andra kammare den 18 januari 1945 vid remiss av statsverkspropositionen m. m. gjord uttalande.

Med anledning av vad sålunda förekommit har statens arbetsmarknadskommission funnit sig böra till övervägande upptaga frågan, huruvida icke i annan form compensation kunde beredas ifrågavarande värnpliktiga, som dels fullgjort tjänsteplikt dels ock i anslutning till fullgjord första tjänstgöring (motsvarande tjänstgöring) ålagts beredskapstjänstgöring på samma sätt och i samma omfattning som närmast äldre värnpliktiga. Vad som här närmast kan komma i fråga är rätt att erhålla hemortslön tidigare än vad som eljest skulle vara fallet.

Därest de tjänstepliktiga skulle för rätt till hemortslön — däri inbegripet rätt till hemortslön med förhöjt dagsbelopp — få tillgodoräkna sig helt eller delvis fullgjord tjänsteplikt, uppstår dels spørgsmålet, huru helt fullgjord tjänsteplikt bör värdesättas, dels ock spørgsmålet om de grunder, efter vilka delvis fullgjord tjänsteplikt skall beräknas.

Huvudparten av de tjänstepliktiga, som helt fullgjort sin tjänsteplikt, ha fullgjort denna genom avverkningsarbete efter frivillig anmälan. Dylik tjänsteplikt har beräknats normalt kunna utföras på nittio dagar. Helt fullgjord tjänsteplikt synes därför böra medföra, att rätt till hemortslön inträder nittio dagar tidigare än vad eljest skulle varit fallet. Därmed skulle också det dagantal, varmed helt fullgjord tjänsteplikt tillgodoräknas den värnpliktige, sammanfalla med den tid, 90 dagar, varmed de värn-

pliktiga i vanliga fall hava att fullgöra beredskapstjänstgöring, innan rätt till hemortslön inträder.

Vad angår grunderna för tillgodoräkandet av endast delvis fullgjord tjänsteplikt torde av särskild betydelse vara, att tjänsteplikten i princip utmätts i vissa arbetsprestationer. Arbetsprestationen giver också bättre än antalet dagar, under vilka tjänsteplikt utförts, uttryck för den nytta, som vederbörandes insats medfört, och den arbetsvilja, som visats. Slutligen medför den omständigheten, att tjänsteplikten utmätts och redovisats i arbetsprestationer, att länsarbetsnämnderna ha tillförlitliga uppgifter om den utsträckning, i vilken arbetsprestationen utförts, men däremot icke alltid om antalet dagar, som vederbörande utfört arbete. Av anförda skäl vill kommissionen — med utgångspunkt från att helt fullgjord tjänsteplikt, på sätt ovan föreslagits, tillgodoräknas med nittio dagar — föreslå, att den värnpliktige för varje utförd niondedel av ålagd arbetsprestation, tillgodoräknas en dag.

Såsom förut nämnts, räknades ersättning, som utgick på grund av olycksfall eller sjukdom under tjänstepliktens fullgörande, den tjänstepliktige tillgodo såsom utförd arbetsprestation till motsvarande värde. För att klarlägga, att så skall vara förhållandet även i nu förevarande sammanhang, torde böra stadgas, att arbetsprestation, vilken enligt av kommissionen meddelad föreskrift är att *anse* såsom fullgjord, skall likställas med verkligen fullgjord prestation.

Kommissionen förutsätter, att skogsarbetare, som undantagits från tjänstepliktens fullgörande, icke skola erhålla sådan förmån som ifrågasatts för värnpliktiga, vilka fullgjort tjänsteplikt.

Därest ifrågavarande värnpliktiga befinnas böra, på sätt som föreslagits, komma i åtnjutande av tidigare rätt till hemortslön, torde prövningen av dylik rätt böra ske i anslutning till det för hemortslönen gällande ansökningsförfarandet.

För huvuddelen av ifrågavarande värnpliktiga, vilka påbörjat sin militärtjänstgöring våren 1944, medföra gällande bestämmelser, att rätt till hemortslön inträder under juli månad 1945. På grund härav är det, därest fullgjord tjänsteplikt anses böra tillgodoräknas dem i hemortslöneavseende, önskvärt, att bestämmelser i ämnet utfärdas så snart att kompletterande ansökningar i görligaste mån kunna undvikas. Härigenom skulle icke blott de värnpliktigas rätt till hemortslön inträda tidigare utan även truppregistreringsmyndigheterna och familjebidragsnämnderna besparas visst dubbelarbete.

Enär fråga är om ändrade villkor för rätt till hemortslön samt krigsfamiljebidragsförordningen antagits med riksdagen, torde riksdagens medverkan vara erforderlig för genomförandet av ifrågasatta rätt för tjänstepliktiga att i hemortslöneavseende få räkna sig helt eller delvis fullgjord tjänsteplikt tillgodo. Bestämmelserna i fråga synas kommissionen böra meddelas genom särskild författning vid sidan av krigsfamiljebidragsförordningen.

Kostnaderna för genomförande av det av kommissionen framlagda förslaget kunna icke med säkerhet beräknas, men torde komma att uppgå till omkring 3 miljoner kronor, därvid hänsyn dock icke tagits till de konsekvenser i fråga om rätt till hemortslön med högre dagsbelopp, som kunna följa, därest beredskapstjänstgöringen för nu ifrågavarande värnpliktigas del kommer att överstiga — inberäknat tid för fullgjord tjänsteplikt — 360 dagar.

Slutligen finner sig kommissionen böra såsom sin uppfattning uttala, att några prejudicerande verkningar av ett bifall till det framlagda förslaget icke synas kunna uppkomma, då tjänsteplikt hittills endast ålagts medicinalpersonal och denna personal icke torde kunna åberopa de särskilda skäl, som föreligga i fråga om här avsedda värnpliktiga.

Under åberopande av vad sålunda anförts har arbetsmarknadskommissionen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förelägga 1945 års riksdag ett vid skrivelsen fogat förslag till förordning upptagande bestämmelser om tillgodoräknande av genom skogsarbete m. m. fullgjord tjänsteplikt för rätt till hemortslön.

Det synes mig rimligt, att värnpliktiga, som utfört skogsarbete eller liknande arbete i enlighet med 1942 års kungörelse om tjänsteplikt för män, födda år 1923 — åldersklass 1943 — få för åtnjutande av rätt till hemortslön eller höjning av sådan tillgodoräkna sig tjänstepliktens fullgörande såsom beredskapstjänstgöring. Jag ansluter mig därför i princip till arbetsmarknadskommissionens förslag och har intet att erinra mot de av kommissionen förordade reglerna beträffande sättet för tillgodoräknandet.

*Departements-
chefen.*

Bestämmelserna i ämnet innebära en utvidgning av de i 20 § krigsfamiljebidragsförordningen givna föreskrifterna. Då denna utvidgning är av tillfällig natur, synes det lämpligast att icke i förevarande sammanhang göra ändring i berörda författningsrum utan i stället upptaga erforderliga bestämmelser i en särskild förordning. Med hänsyn härtill har upprättats förslag till förordning angående tillgodoräknande i vissa fall av tjänsteplikt för rätt till hemortslön m. m.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att antaga oförmälda förslag till förordning angående tillgodoräknande i vissa fall av tjänsteplikt för rätt till hemortslön m. m.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gösta af Sandeberg.
